

Sociální ekologie

Ekologie je definována jako věda o vzájemných vztazích živých organismů a vztazích mezi nimi a životním prostředím. Měli bychom se pozastavit nad tím, proč ekologie druhu, v poslední době nejvýrazněji měnícího své okolí – Homo sapiens sapiens – zůstává na okraji jejího zájmu.

Co je to sociální ekologie? Ekologie lidské společnosti. Věda o vzájemných mezilidských vztazích přesahujících okruh vědomě utvářený a spravovaný každým jedincem jako takzvaný osobní život, o vztazích složek a celku lidského společenství k živému a neživému okolí. Zahnuje výzkumy, které se snaží nejrůznějšími metodami, včetně matematických, najít možnost trvale udržitelného pokračování současného vývoje. Jejich výsledky stále více vedou k otázkám, jestli pokrok – jak jsme jej zvyklí dnes chápat – je cesta, kterou člověk může a má jít, a zřejmě k úvahám, zda by neustálý nepokoj lidského ducha nemohl nést dokonalejší plody, které bychom mohli přijímat bez obav o další přežití.

Pokud se chceme zamýšlet nad možnými příčinami a případně řešeními, jednou z významných publikací, zabývajících se mimo jiné také sociální ekologií, je Encyklika "Centesimus annus" papeže Jana Pavla II. z r. 1991. V kapitole 37 nám nabízí:

"Varující ekologická otázka, zdá se, doprovází problém konsumerismu. Zvýrazněná touha vlastnit věci a bavit se, zastupuje přirozenější, obecnější potřebu žít a růst. Jde o extrémní postoj, v němž člověk uváží, a omezen jím ztrácí smysl pro jemnější a širší souvislosti: pro potřeby a Bohem daný účel svůj, organismů a věcí, které ho obklopují.

Svým jednáním pak čerpá prameny Země a svého vlastního života, chaoticky a v nadbytečné míře.

Spolu s destrukcí přírodního prostředí, kterou si dnes většina lidí uvědomuje, dochází také k mnohem vážnějšímu poškození lidského životního prostředí. I zde je třeba k udržení řádu a tedy života respektovat morální struktury, kterými je člověk od Boha nadán, a jejich pochopení podřídit organizaci společnosti, tj. práce, bydlení atd. Jako příklad současných nesrovnalostí uveďme problémy se zvýšenou lhostejností lidí ve městech a velkou mírou kriminality, což spolu úzce souvisí. Na obojím se zřejmě podílí omezená kapacita člověka pro vnímání okolních lidí, která, jak se ukazuje, není tak velká, aby vystačila při denním obklopení tisíci tváří. V takových podmínkách se člověk nutně stává lhostejným. Při vzniku velkých lidských sídlišť zde, podobně jako na jiných místech, mechanismem nepochopení řádu a následných chybných rozhodnutí vznikly a vznikají v určitých místech společnosti "specifické struktury hříchu", které člověku nezanedbatelně podmíněnému prostředím ztěžují realizaci, prosazení Bohem daní dignity a schopnosti překračovat každý společenský řád, aby se vždy znovu ještě více přiblížil pravdě a dobru.

Další oblastí, které se ohrožení týká, je rodinný život. Současná rozvodovost naznačuje, že si lidé dostatečně neuvědomují, že první a základní struktura "lidské ekologie" je rodina. V ní vzniká a vyvíjí se nový člověk. V ní je zajišťována reprodukce, pokračování lidského života. Manželství, vzájemné darování se muže a ženy, vytváří prostředí, ve kterém se může narodit, rozvinout svůj potenciál, stát se vědom své důstojnosti a připravit se na přijetí svého vlastního osudu. Zdá se ovšem, že stále více lidí pocituje svůj život jako sérii vjemů,

které mají být zažity, než jako práci k vykonání. Z tohoto nepochopení svého úkolu, dignity a svobodné volby dané Bohem, pramení nesvoboda. Člověk, zmítaný událostmi cítí, že není schopen nést plnou odpovědnost za své jednání, obává se přijmout závazek, ustoupit do stabilního vztahu a přivést na svět dítě. Je puzen závazkům se spíše vyhýbat, nebo je zlehčovat. Příkladem druhé možnosti je pohled na dítě jako na jednu z mnoha věcí, kterým se lze věnovat podle individuální chuti.

V souhrnu se zdá, že člověk v současné době vytváří spíše kulturu smrti než života. Jako by jeho vynalézavost byla spíše směřována k omezení, potlačení a ničení pramenů života (vzpomeňme jen příklad rozšíření potratů a omezování porodnosti v Číně), než k obraně a otevírání jeho možností.

Je třeba zdůraznit, že kritika konsumerismu nesměruje proti ekonomickému tržnímu systému, ale proti systému etickému a kulturnímu, který se na tržní redukoval. Ekonomika je pouze jednou dimenzí života, ekonomická svoboda jedním prokem lidské svobody. Pokud se stane centrem a jedinou hodnotou, ignorující etické a náboženské dimenze, redukuje se tím celá společnost na samoučelnou produkci zboží a služeb. Člověk zapomíná, že produkuje a konzumuje proto, aby žil. Narážíme na nový limit tržního mechanismu – existenci důležitých lidských potřeb, které se vymykají jeho logice. Existují věci, které ze své přirozenosti nemohou a nesmí být prodány. Je zřejmě úkolem státu poskytnout tomuto "zboží", jakým je i lidské životní prostředí, potřebnou záštitu, která nemůže být dosažena prostými silami trhu."

Při hodnocení činnosti člověka, zvláště v posledních fázích jeho vývoje, je nutné připustit poměrně silné rysy disharmonie. Nemyslím tím zdaleka pouze výsledky vědomého či úmyslného násilnictví, nebo škody páchané na cestě za cíli, které by většina lidí odsoudila. Zdá se, jako by člověk i s obecně uznávaným dobrým úmyslem

vždy nějakým způsobem chyboval. Většinou se chyba ukáže později, po pochopení dalších souvislostí. Otázka je, jestli při větší snaze a citu pro věc by byl někdy schopen úplnějšího poznání. Takového, které by ho ušetřilo výrazných a nebezpečných přehmatů, jaké se nesporně dějí, nebo mu umožňovalo uvědomění a nápravu dříve, než začnou jeho okolí a jeho samého silně poškozovat.

Zesílení různých destrujících tlaků lidské civilizace v posledních fázích jejího vývoje na okolí a člověka nelze, myslím, hodnotit jednoznačně jako příznak jejího úpadku. Příčina je jistě ve zrychlujícím se nárůstu schopnosti ovlivňovat okolí i sebe, který je dán objevováním nových a nových prostředků (nápadů, nástrojů). A nemůže nevidět, že tyto prostředky v rukou člověka jsou do značné míry výsledkem pochopení zákonů a jejich využití (nebo ovšem zneužití). Nejde zřejmě o to, že by se člověk nesnažil chápat. Je tedy možné, že dělá při svém poznávání nějakou základní chybu. Z církevního hlediska jde jasně o vytlačení existence Boha, je-

hož prioritu je třeba nejprve pocítit a uvěřit jí, abychom byli jakéhokoli jiného poznání schopni, a to skrze něj.

Vrátím se k chybování člověka. Zdá se mi, že ostatní živá příroda se chová velmi podobně. Ovšem své okolí ovlivňuje většinou méně. V říši živočichů i rostlin můžeme sledovat v některých situacích pro život nepříznivé následky přemrštěných "nedomyšlených" vlastností, které jsou v jiné míře nebo jindy opravdu potřebné. A jako bychom se dívali na člověka – technika – který u vědomí existence obecného zákona chce vytvořit cosi s konkrétním účelem. Nápad je dobrý, zákonitost skutečně existuje, ale její důsledná aplikace na konkrétní situaci je neřešitelně složitá pro nekonečné množství souvislostí a nepředvídatelných podmínek. Proto je nutné přibližný návrh doladit, například i metodou pokusu a omylu.

I v ostatní živé přírodě, zdá se, vidíme takové dolaďování, odstraňování nedostatků. Lidské vědomí, jako její součást, se z tohoto pohledu zdá být velmi silným nástrojem. Mělo by být schopno člověka v jeho

vztazích k sobě a okolí lépe směřovat na základě pochopení, ale také samo sebe lépe korigovat, aby se nechovalo jako "přemrštěná" vlastnost. To ovšem vyžaduje, abychom se jej naučili používat v celé jeho šíři. Zatím jej stále zřejmě zaměstnáváme řízením velkého množství aktivit, a tak nezbyvá čas naslouchat svému okolí, ani sobě. Pak se asi zbytečně divíme, že nám mnoho důležitých skutečností uniká, protože pravděpodobně neměly příležitost se do našeho vědomí dostat a prosadit se tam. O nerovnoměrném využívání našeho vědomí zřejmě vypovídá i mnoho tak častých projevů pocitů nespokojenosti, nenaplnění, nedostatečného uplatnění, které by mohly být důležitými ukazateli o našem stavu, podobně jako třeba bolest. Protože jde o ukazatele, není, myslím, vhodné je z prvního popudu potlačit, což je v současnosti poměrně silným trendem (všimněme si, kolik farmaceutických firem nabízí rychlé a účinné léky proti bolesti), ale hledat příčinu.

Chtěla bych zdůraznit, že jedním z velmi dobrých kontrolních mechanismů lidského ducha se mi zdá být také uvědomění si svých možností a jejich hranic. Tedy i stále znovu prokazované neschopnosti pochopit a řešit bezesbýtku "správně" - nemluvím jen o rozumovém zhodnocení činnosti člověka, ale hlavně o pocitu neustálého rozporu mezi vlastním dílem a jakousi představou dokonalosti v každém z nás.

Dana Dokulilová

Literatura

- John Paul II., 1991: Encyclical Letter Centesimus Annus. 1. května 1991, Libreria Editrice Vaticana.
Klein, O., 1990: Univerzita Karlova, Praha.